

מו"ר הגאון רבי משה חיים דימנטמן שליט"א

ראש הכולל

בענין ספק טומאה ברה"י

קיי"ל דספק טומאה ברה"י ספיקו טהור וספק טומאה ברה"י ספיקו טמא ואפילו ספיקות הרבה, קיי"ל דטמא וילפינן מסוטה.

ואמרי התוס' (ב"ב נה, ב ד"ה ר"א) דמני"ל דגם ס"ס טומאה ברה"י ספיקו טמא, הא בסוטה הוי רק ספק אחד. ואמרי התוס' שם וז"ל:

ור"ת מפרש דפליגי דרבנן מטמאו אפילו כמה ספיקות, משום דמן הדין אפילו בחדא ספיקא טהור דאוקמה אחזקה, וילפי מסוטה דטמא, וא"כ מה לי חדא ספיקא מה לי תרי ספיקי, דהא אפילו בחדא ספיקא, הוה לן למימר דטהור.

ובהסבר דברי התוס', העלה בקובץ שיעורים שם, כיון דבסוטה חזינן דלא מוקמי אחזקה, מטעם דהספק הוא כודאי, וחזקה מהניא רק היכא דבלי החזקה, איכא רק ספק. אבל במקום ודאי לא מהניא חזקה, ומאותו הטעם בעצמו לא מהני גם ס"ס, משום דהספק הוא כודאי.

היוצא לפי האמור, אם יהיה ספק טומאה ברה"י, דאינו ספיקו כודאי וכדלחלן, אזלינן בתר חזקה ומהני חזקת טהרה.

וקשה, דמבואר בגמ' נזיר (נז, א), גבי שני נזירים שאמר להן אחד ראיתי אחד מכם שנטמא ואינו יודע איזה מכם, מגלחין ומביאין קרבן טומאה וקרבן טהרה וכו' ובגמ' מוקמי להמשנה באומר ראיתי טומאה שנזרקה ביניכם (והוא עומד מרחוק) וכיון דליכא תלתא, הוי רה"י, וספק טומאה ברה"י, ספיקו טמא. והתוס' שם ד"ה באומר, מקשה, אם מיירי ברה"י, א"כ כל אחד יביא קרבן טומאה ודאי. דכל ספק טומאה ברה"י שורפין עליה תרומה (דספיקו כודאי).

ומתרץ התוס' דלא גמירי מסוטה אלא דבר שאפשר להיות כסוטה דאפשר שנטמאת, אבל הכא לא אפשר לטמאות שניהם, דודאי אחד טהור, וכיון שכן, כל אחד עומד בספק, ולכן מביאין קרבן טומאה וטהרה. ומ"מ לא מהניא חזקה ברה"י.

חזינן דהא דלא מהני חזקה, בספק טומאה ברה"י, וכן הא דספק הוא כודאי, הם שני דינים נפרדים ואינם תלויים זבי"ז.

וצ"ל דכיון דבסוטה וכן כל ספק טומאה ברה"י ספיקו כוודאי, נמצא דכל ספק כשהוא לעצמו אינו צד המתיר כלל, הלכך אין בס"ס רוב צדדין לטהרה, מאחר שכל ספק וספק בפני"ע, אינו צד מטהר כלל.

הרמב"ם (פ"ב מהל' סוטה ה"ד) כתב וז"ל: קטנה שהשיאה אביה, אם זינת ברצונה, נאסרה על בעלה, לפיכך מקנין לה, לא להשקותה אלא לפוסלה מכתובתה. וכ"כ שם בריש פרק הנזכר וז"ל: ואלו הן הנשים שא"ר לשתות וכו' וקטנה אשת הגדול. והקשה הש"ש (שמעתא א פט"ו) ממס' טהרות (פ"ג משנה ו), חש"י שנמצאו במבוי שיש בו טומאה, הרי אלו בחזקת הטהרה וכתב הרמב"ם בפירושו שם וז"ל:

כבר ביארנו פעמים רבות שספק טומאה ברה"י ספיקו טמא וברה"י ספיקו טהור, ידענו מסוטה שאם נסתרה עם איש ברה"י נאסרה על בעלה והענין ספק לפי שהוא לפעמים בועלה או לא, והוא אומר ונסתרה והיא נטמאה הנה זו מלמד שכל ספק טומאה ברה"י טמא, ובתנאי שיהיה זה אשר נתחדש לו יש בו דעת לשאול וישיב במאמר. אמנם מי שאין לו דעת לשאול, אפילו יהיה ברה"י ספיקו טהור, לפי שאנחנו ידענו ספק טומאה ברה"י ספיקו טמא מסוטה, אשר יש לה שכל ואפשר לשאול פיה ויאמר אליה אם נבעלה ותענה מזה, ואז נדון בספיקא שהוא טמא, וכל מי שיש לו שכל ואפשר לשואלו אם נטמא אם לא, הוא אשר ספיקו ברה"י טמא. ולזה העיקר אמר שחש"י אם נמצאים במבוי שיש בהם טומאה שהן טהורין, ואע"פ שהמבוי רה"י, ואנחנו לא נדע אם נגעו בטומאה אם לא, לפי שאין בהן דעת.

ומקורו מס' סוטה (דף כח) ועוד. וא"כ קטנה אחר קינני וסתירה, נהי דהרמב"ם לשיטתו סובר דפיתוי קטנה הוי רצון, ונאסרת על בעלה, מיהו הכא הוי ספק אם בעלה אם לא, ובדבר שאין בו דעת לישאל ספיקו טהור אפילו ברה"י, וזאת הקטנה דאין בה דעת, ואמאי נאסרת על בעלה, והש"ש מוסיף להקשות שאף את"ל שכיון שהבועל גדול הוי כטומאה הבאה בידי אדם וחשוב יש בו דעת לישאל, מ"מ אם קינא בעלה על קטן והיא קטנה, דהוי ספק טומאה ברה"י דאין בהם דעת לישאל, ולכאורה ספק זה טהור וכדלעיל.

וצ"ל דמדברי הרמב"ם שם משמע דלא בכל הקטנים מיקרי אין בו דעת לישאל אלא בקטן שאינו מבין ואינו יודע להשיב על ענין הנשאל, וביותר, דהרי הרמב"ם הנ"ל דפיתוי קטנה רצון הוי, בע"כ מיירי בקטנה דיש לה דעת (דבלא"ה מותרת מטעם אנוסה) וכ"כ האחיעזר (בח"א סי' ז אות ד), ולכן

אסורה על בעלה דהוי ספק טומאה ברה"י דיש בו דעת לישאל וא"ש הרמב"ם (ועי' קובץ שיעורים למס' כתובות אות ל).

ובמס' כתובות (ט,א) איתא: האומר פ"פ מצאתי נאמן לאוסרה עליו, ואמאי ספק ספיקא הוא, ספק תחתיו ספק אין תחתיו, ואם תמצא לומר תחתיו, ספק באונס ספק ברצון, ומתרתת הגמ' בגוונא דהוי ספק אחד, דמייירי באשת כהן (שהאונס אוסר בה, הלכך חד ספק הוא), א"נ באשת ישראל וכגון דקביל בה אבוח קדושין פחותה מבת ג' שנים ויום אחד (דאיתא חד ספק, ספק אונס ספק רצון).

ומקשה השטמ"ק מאי פריך הגמ' דהוי ס"ס, ומה בכך, והרי קיי"ל דספק טומאה ברה"י ספיקו טמא, ואפילו הרבה ספיקות, דילפינן מסוטה וראה להלן תירוץ השטמ"ק והסבר דבריו.

ובתוספתא למס' כתובות, בחזון יחזקאל שם, כתב בישוב קושיא זו, כי אמרינן דשאני ספק ספיקא בטומאה, מס"ס בשאר איסורים, היינו דוקא אם הספק הוא אם היה מגע טומאה או לא (ודמי לסוטה דהספק הוא אם נבעלה או לא (והוי ספק אם היה מגע טומאה), אבל היכא דהספק הוא בחפצא, כגון דהספק הוא אם הוכשרו הפירות לקבל טומאה או לא, ספק כזה לא גמרינן מסוטה, ולא דיינינן ביה ספק טומאה.

ובנידון הכא ספק באונס ספק ברצון, הרי הספק הזה אינו במגע הטומאה, דהרי אפי' זנות באונס יש טומאה, כמבואר במס' יבמות (נו,ב) הכל היו בכלל אחרי אשר הטומאה, כשפרט לך הכתוב גבי אשת ישראל והיא לא נתפשה אסורה הא נתפשה מותרת, ואשת כהן כדקיימא קיימא, והיינו דאשת כהן גם באונס ישנה בכלל אחרי אשר הטומאה. וכיון דאין הספק במגע אלא בהכשר החפצא, (אי הוי ברצון או באונס) לא דיינינן בה דין ספק טומאה.

ולכאורה, נהי דספק באונס ספק ברצון, ליכא בה הדין דספק טומאה, אבל ספק תחתיו וספק לא תחתיו, הרי הספק אם יש כאן מגע טומאה או לא (דאם לא תחתיו והיתה פנויה, אינה בטומאה כלל). ולפי האמור הו"ל לדון בספק זה דין ספק טומאה שדינו כודאי, ואזי אין לנו באשת ישראל שנתקדשה אחר שלש שנים אלא ספק אחד, ספק אונס ספק רצון.

וכתב החזון יחזקאל שם, דהא דאמרינן ספק טומאה ברה"י ספיקו כודאי, אי"ז דנקטינן שיש כאן מציאות טומאה ודאית, אלא חידוש הוא שחידשה תורה דספק זה דין איסורו כודאי, מיהו היכא דהענין נידון בדין ספק, משום שיש בענין זה מלבד ספק טומאה, עוד ספק אחר שאינו כדין טומאה, אזי

אפילו ספק תחתיו ספק לא תחתיו, יש לו דין ספק, וממילא יש כאן ספק ספיקא (וכדין ס"ס בעלמא).

ויש להעיר, דהתוסי' שם מקשה על הא דאמר דא"כ, דהוי חד ספיקא (ספק תחתיו וספק אינו תחתיו) ונוקמה אחזקתה שהיא כשרה לכהונה ונימא דלאו תחתיו זינתה, ואם סבירי להו דספק תחתיו ספק לאו תחתיו יש לו דין של ספק טומאה, אזי אין להעמידה על חזקתה כמו סוטה (וגוזה"כ הוא דלא מוקמינן אחזקה, בספק טומאה ברה"י). וצ"ב, ועוד, התוסי' שם מקשה דא"כ איכא ס"ס, ספק מוכת עץ, ספק לאו תחתיו, (והוי ב' הספקות ספק מגע) וחדרא הקושיא דהרי ס"ס טומאה ברה"י ספיקו טמא, כיון דהוי ספק מגע וכנ"ל.

הש"ש (שמעתא א פ' טו) מבאר דהא דאמרינן ספק טומאה ברה"י ספיקו טמא, היינו אם נולד הספק ברה"י אבל ספק שאינו ידוע אימת ובאיזה מקום אם ברה"י אם ברה"ר, בזה לא אמרו ספק טומאה ברה"י ספיקו טמא, והו"ל כשאר ספקות שבתורה, ומהני חזקה כמו כעלמא.

ומפורש כן במס' ב"ב (קנג,ב) אמר רבי אלעזר ולטומאה כמחלוקת, דתנן בקעה בימות החמה, רשות היחיד לשבת, ורשות הרבים לטומאה. בימות הגשמים רשות היחיד לכאן ולכאן. והרשב"ם שם כתב וז"ל: הכי נמי אפליגו גבי טומאה שאם בא אדם לבי"ד ונשאל על שנכנס לבקעה ואין יודע מתי נכנס אי בימות החמה וטהור, אי בימות הגשמים וטמא, חזינן אם עתה כשנשאל ימות החמה הן טהור הוא, דאזלינן בתר השתא... ולרבי יעקב דאזיל בתר חזקה העמד טהור על חזקתו וטהור עד שיבואו עדים ויעידו שבימות הגשמים נכנס עכ"ל. הרי מבואר דדעת הרשב"ם דספק רשויות הו"ל כשאר ספיקא דאיסורא (ואזלינן בתר חזקה וכנ"ל).

ולפי"ז גם בנידון דידן, כיון דהוי ספק רשויות, ליכא בזה דין ספק טומאה ברה"י, והוי כשאר ספיקי דאיסורא. דשריא בס"ס וכן אזלינן בתר חזקת טהרה וכנ"ל. ולפי"ז מובן קושיית התוסי' שם באשת כהן נוקמי אחזקה.

ונתעוררתי, א"כ גם באשת ישראל, איכא רק ספק אחד, ספק דהזנות היתה ברה"ר, ואזי מותרת אפילו בספק אחד, ספק דהזנות היתה ברה"י, ואז אסורה אפילו הרבה ספיקות. וצ"ל דהפשט דבספק רשויות אזי אפילו על הצד דהוי ברה"י, ג"כ ס"ס טהור, דההלכה נאמרה רק היכא דהוי ברה"י ודאי, ולא בספק רה"י.

וכן הא דאמרינן ספק טומאה ברה"ר טהור, אף בחדא ספיקא, היינו ברה"ר ודאי ולא ברה"ר ספק (והוי כשאר ספיקות דעלמא).

ובהסבר דברי השטמ"ק וז"ל שם: דהנ"מ כשהוחזקה שם טומאה, אבל אם לא הוחזקה שם טומאה כלל בס"ס אין אוסרים עכ"ל. ומפי האחיעזר (ח"א סי' ז' בד"ה ונראה בכונת) בכונת דבריו, דהתם גבי ספק טומאה ברה"י, הרי הוחזקה טומאה, יש מקום לומר שהיה בו טומאה או שהיה בו טומאה וספק טומאה בחצר, או אם היה הטומאה בבית, והוחזקה הטומאה בחצר או בסביבה. ויש מקום לתלות הספק. וזוהי המשנה (פ"ו דטהרות משנה ד') כיצד נכנס למבוי והטומאה בחצר, ספק נכנס ספק לא נכנס וכו'. אבל היכא דלא הוחזקה טומאה כלל, ל"א בזה ספקו כוודאי, וכן אזלינן בתר חזקת טהרה.

ובסוטה הוי רגל"ד ע"י קינוי וסתירה, והוי כספק מגע שרץ, ובנידון הגמי (כתובות ט, א) שמצא פ"פ, ולא היו קו"ס ולא רגל"ד, בזה ל"א ספיקו כוודאי והוי ככל איסורי תורה. דבספק אחד מחמרינן, ובס"ס מקילין וכן מובן התוס' דמקשים דנוקמי אחזקת היתר.